

Yaratılış Ya Da Evrim Değil Yaratılış ve Evrim

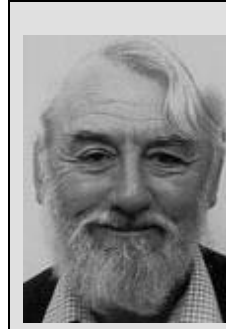
R.J.Berry

Özet

Bu makale yaratılış ve evrim kavramlarını birbirinin karşısına koymanın yanlış bir düşünce olduğunu savunmaktadır. ‘Yaratılış’, tüm varlıkların Yaratıcı’nın fiiline bağlı olduklarını ifade eden teolojik bir terimdir. ‘Evrim’ ise Tanrı’nın biyolojik çeşitliliği nasıl meydana getirdiğine yönelik şimdiki anlayışımızı ifade eder. Bilim insanları olarak, gözlemlediğimiz olgulara hakkını verebilmek için her iki anlayışın da dikkate alınması gerekmektedir.

Kutsal Kitap evrenin yaratılışına dair bir anlatıyla başlar: ‘Başlangıçta Tanrı gökleri ve yeri yarattı.’ İlk bakışta bu ifadeler basit ve dolambaçsız görünebilir; ancak geçen birkaç yüzyıl içerisinde sonu gelmeyen tartışmaları tetiklemiştir. Dünya ne zaman var oldu? Tanrı bunu nasıl yaptı? Hangi malzemeleri kullandı? Tanrı gerçekten *her şeyin* yaratıcısı ve tasarlayıcısı mıdır? Bu sorular 18. yüzyılın sonunda kafaları bir hayli meşgul ediyordu. Zira 18. yüzyılın sonlarında, dünyanın yaşının genelde tahmin edildiği gibi 6000 civarı olmadığı; aksine çok daha fazla olduğu açığa çıkmıştı. Zaten 6000 rakamına, Kutsal Kitap’taki soykütüklerden yola çıkıp geriye doğru gitmek suretiyle varılmaktaydı (mesela bk. Yaratılış 4; Matta 1:1-16; Luka 3:23-38).

Yaratılışın tarihini geriye çekme nedeninin dinî inançla ya da inançsızlıkla bir ilgisi yoktur. Bu, tortul kayaçların incelenmesine ve belirli fosillerin belirli katmanlarda oluşmasına dayanır. Varılan sonuçlar radyoizotopik kalibrasyonlar ve diğer yöntemler tarafından onaylanır ve ölçülür.¹ Dünyanın ömrünün geriye alınması kaçınılmaz olarak Kutsal Kitap yorumlarında bir takım sorular gündeme getirdi ve bu sorular “tekbîçimciler” (“uniformitarians”- jeolojik zaman boyunca benzer süreçlerin aynı oranda işlediğine inananlar) ile “felaketçiler” (“catastrophists”, tarih öncesi gerçekleşen selleri sıklıkla vurguladıkları için bunlara ‘tufancılar’ [diluvialists] da denir. Bunlara göre bir ya da birden fazla afet, bitkilerin ve hayvanların hayatta kalmasına büyük etki yapmıştır) arasındaki tartışmalarla daha da keskinleşti. Tartışma çok uzasa da, 1860’larda Yaratılış’ın 1. Bölümündeki ‘günler’ ifadesinin lafızcı bir şekilde 24 saatlik süreler şeklinde yorumlanması gerektiğine inanan herhangi bir din adamına rastlamak güçtür.² Francis Schaeffer’in dediği gibi, Yaratılış’ın ilk bölümlerindeki

Yazar Hakkında

R.J. Berry (FIBiol FRSE) Londra University College’te emekli genetik profesörüdür. Linnean Society, the British Ecological Society, the European Ecological Federation, the Mammal Society ve Christians in Science gibi kuruluşların başkanlığını yapmıştır. Prof. Berry aynı zamanda Human Fertilisation & Embryology Authority (1990-1996) ve Natural Environment Research Council (1981-1987) kuruluşlarının üyesi ve Biological Journal of the Linnean Society (1978-1990) dergisinin editörlüğünü yürütmüştür.

zaman, kronolojik olarak kullanılmamıştır ve soykütükleri (hesaplanan tarihler için temel teşkil eden) eksiksiz değildir. Ona göre ‘Yaratılış’ın 1. Bölümünde İbranice “gün” kelimesinin kullanımı ile ilgili şunu ifade etmek gerekir ki, modern bilimin öngördüğü şekilde uzun zaman süreçlerini bu kelimeye uygulamak zorunda değiliz. Ancak (...), İbrahim Peygamber’den önce Kutsal Kitap’ta bulduğumuz tarihsel bilgilerin hangi zamanda gerçekleştiğini kesin olarak belirlemek mümkün değildir.³

Aşağı yukarı dünyanın yaşının uzatıldığı dönemlerde, biyolojik değişim (ya da evrim) düşünceleri de insanlar arasında yayılmaya başladı. Fosil kalıntılarıyla ilgili bilgiler ana hatlarıyla belirmeye başlayınca, gitgide artan bir şekilde - yaşlı kayalara mukabil- genç kayalarda yaşayan canlılarda olduğu gibi organizmalar açığa çıkıyordu. Ne var ki “hiçbir zaman değişmemiş ve değişime uğramayan dünya” görüşü baskın görüş olarak kaldı. Bu anlayışa göre bu dünya bir ilahî zanaatkar tarafından yaratılmış; ardından da bu yaratıcı masmavi gökyüzüne çekilmiş ve başarısını yukarıdan sükûnetle izlemeye koyulmuştu. Bu yorumun başlıca savunucusu Carlisle başdiyakozu William Paley’di. *Natural Theology* (1802) isimli eserinde Tanrı’nın her şeyi

¹ Lewis, C. & Knell, S.J. (eds.) *The Age of the Earth: from 4004BC to AD2002*, Londra: Geological Society of London (2000). Ayrıca bk. White, R.S. *The Age of the Earth*, Faraday Paper No 8.

² Roberts, M.B. ‘Darwin’s doubts about design’, *Science & Christian Belief* (1997) 9, 113-127.

³ Schaeffer, F.A. *Genesis in Space and Time*, Londra: Hodder & Stoughton (1973), s.124. Ayrıca bk. Lucas, E. *Interpreting Genesis in the 21st Century*, Faraday Paper No 11.

mükemmel bir şekilde yarattığı ve tüm yaratıkları için iyiliği murad ettiği görüşünü savundu. Darwin bu ifadelerden etkilenmişti; *Otobiyoğrafı*'sinde şöyle yazdı: 'Bu kitabın mantığı bana Öklid'in verdiği kadar haz verdi. [Paley'in] eserlerini dikkatle incelemem, [Cambridge Üniversitesi'ndeki] akademik müfredatta zihnimin eğitim süreci açısından bana en az fayda sağlayan şeyler arasında [katkı sağlayan] tek şeydi.'

1844'de Edinburghlu yayımcı Robert Chambers, Paley'in deizmine karşı etkili bir makale sayılabilecek *Vestiges of the Natural History of Creation*'ı yayımladı. Chambers şöyle yazdı: 'Özel yaratılış ile yaratıcı tarafından konulan genel yasaların işleyişi arasında tercih yapmak gerekirse, ikincisi çok daha tercihe şayandır, derim. Çünkü bu, diğerinden ilahî kudret ve ilahî izzet açısından çok daha ileri bir bakış açısı ortaya koymaktadır.' Darwin'e göre 'anlatım mükemmeldi; ancak eserdeki jeolojik bilgiler fevkalade kötü olmakla beraber, zoolojik bilgiler daha da fenaydı'. Her hâlükârda kitap İngiltere'de birçok tartışmayı tetikledi. Darwin bir açıdan kitabı olumlu karşılamıştı: 'Kitap, ülke insanının dikkatini konuya çekmek ve önyargıları kırmak açısından harika bir işlev görmekteydi'. *Türlerin Kökeni* 1859'da yayımlandı. Darwin'in anlayışı, iki kolayca test edilebilir kavramın bir araya getirilmesine dayanmaktaydı; doğadaki var olma savaşı ve kalıtsal çeşitliliğin mevcudiyeti. Bu anlayışla Darwin, çevreye uyumun sağlandığı bir mekanizma (doğal ayıklanma) ortaya koydu. Bu mekanizma, bir tasarlayıcıya olan ihtiyacı elimine ediyordu. Paley'in ilahî saatçisi "gayr-ı şahsi" (impersonal) bir makinaya dönüştü; Richard Dawkins'in 'Kör Saatçi'sine.⁴ O zaman için daha da önemlisi, Darwin evrimin gerçekleşmiş olduğu olgusuna yönelik delili ortaya koymuştu; bunu da bir dizi fenomeni anlamlı kılarak yapmıştı: organizmaları makul bir biçimde sınıflandırma imkânı, varsayımsal ilişkilerle (putative relatives) bunların diğer tarafı (gelişmemiş organlar) arasındaki benzerlikleri açıklamak ve biyocoğrafik anomalileri yorumlamak (yani kanguruların sadece Avustralya'da, penguenlerin Antartika'da, kutup ayılarının Kuzey Kutbu'nda bulunması gibi).

İlgili tarihsel literatürü bilmeyenlerin devam eden karşı-iddialarına rağmen, *Türlerin Kökeni*'nin ortaya koyduğu kanıtlar çabuk bir şekilde kabul gördü. Dinle bilim arasında temel bir savaşın olduğuna dair iddialar fena halde abartıldı. Mesela, Oxford Piskoposu ile Thomas Huxley arasında 1860 yılında İngiliz Bilimsel İlerleme Derneği'nde gerçekleşen kötü şöhretli tartışma aslında bir "yaratılış evrimine karşı", hatta "din bilime karşı" tartışması değildi. Piskopos açısından mesele, toplum ve inanç açısından bir takım mahzurları olduğunu düşündüğü bir çağda "değişimi meşrulaştırma" tehlikesiydi. Huxley ise toplumun sekülerleştirilmesi gerektiğini düşünüyor ve kilise önderlerinin uygunsuz etkisi dediği şeye karşı bilimin meşruiyetini kanıtlama gayesini güdüyordu.⁵ 1884'te *Türlerin Kökeni*'ne piskoposluktan basım izni çıktı. Bu izni veren o dönem Exeter piskoposu olan,

sonradan da Canterbury başpiskoposluğu görevine gelecek olan Frederick Temple idi. O, şöyle demişti: '[Tanrı] şeyleri yaratmadı. Şöyle diyebiliriz: Hayır, Tanrı şeylerin kendilerini yaratmalarını sağladı (...). Paley'in kanıtına, Kâdir-i Mutlak'ı bir yaratıcıdan ziyade bir zanaatkâr olarak tavsif ettiği için sıklıkla itiraz edilmektedir (...). Fakat bu itiraz, kanıtı evrim öğretisinin istediği gibi şekillendirdiğimiz takdirde ortadan kalkmaktadır.'⁶

'1884'te Türlerin Kökeni'ne piskoposluktan basım izni çıktı. Bu izni veren o dönem Exeter piskoposu olan, sonradan da Canterbury başpiskoposluğu görevine gelecek olan Frederick Temple idi.'

Beş yıl sonra Oxfordlu teolog Aubrey Moore şöyle yazdı: 'Ortaçağ düşünce sisteminden ve yaşamından kopuş, kendi kendisiyle daha mükemmel biçimde uyumlu olsa da, bilgi ve topluma daha fazla zarar verecek olan bir atomculuğu doğurdu (...) Tanrı, 'evrenin bir ücra köşesinde, muhteşem bir sükûnet halinde kendi tahtına oturtuldu' (...) Bilim deistin Tanrı'sını daha uzağa itti. Şimdi ise, Tanrı'nın tamamıyla kenara itilmiş gözüktüğü anda Darwinizm ortaya çıktı ve düşman kisvesi altında, bir dostun yapacağını yaptı.'⁷

Darwinci Evrim

1880'lerde, evrimin gerçekleşmiş olduğunu⁸ ve Darwinci doğal ayıklanmanın evrim için uygun bir mekanizma olduğunu inkar edenler az sayıda olmasına rağmen, evrimci mekanizmaların detayları ve özellikle de çeşitliliğin sebepleri ve sürekliliği konusunda zihinler berrak değildi. Bu durum 1900'da, Mendel'in vardığı sonuçların 'yeniden keşfi' ve genetik biliminin kuruluşuyla değişti. İlk Mendel'ciler (ya da genetikçiler) tarafından üzerinde araştırma yapılan kalıtsal faktörlerdeki (ya da genler) değişimler ('mutasyonlar'), yeni çeşitliliğin açık kaynağıydı ve bu, ayıklanmanın işleme geçmesi için materyal sağlıyordu. Ancak mutasyonlar genellikle:

* etkileri açısından mahzurludurlar (yani bir organın ya da işlevin ortadan kaldırılması gibi)

* sonuçları açısından önemlidirler. Öte yandan Darwin'e göre ayıklanma için kullanışlı varyantlar daha küçük etkilere sahip olacaktırlar. Ayrıca,

* kalıtları çekinik karakterler olarak gerçekleşir. Gerçi doğadaki 'avantajlı' özellikle, neredeyse tümüyle başat karakterlerle aktarılırlar.

Tüm bunlar evrimin doğal ayıklanma tarafından yürütülmediği kanısına ve nomojenez, 'yaş ve alan', holizm ve içsel bir dürtü ya da *élan vital*'e bağlı farklı iç operatörler gibi seçenekleri içeren, diğer mümkün alternatif mekanizmalar hakkında bir sürü spekülasyona yol açtı.

Neyse ki üç standart biyoloji tarihi (Nordenskiöld, Radl ve Singer), doğal ayıklanmanın tümüyle negatif bir süreç olduğu ve evrimle alakasız olduğu düşünülen 1920'lerde yazılmıştı.

---

⁶ Temple, F. *The Relations Between Religion and Science*, London: Macmillan (1885), ss.115-116.

⁷ Moore, A. 'The Christian doctrine of God', Gore, C. (ed.) *Lux Mundi* içinde, Londra: John Murray (1889), ss. 57-109 (ss. 99-100).

⁸ Moore, J.R. *The Post-Darwinian Controversies*, Cambridge: Cambridge University Press (1979).

⁴ Dawkins, R. *The Blind Watchmaker*, London: Longman (1986). Türkçesi: *Kör Saatçi*, çev. Feryal Halatçı, Tübitak Yayınları, 2010.

⁵ Desmond, A. & Moore, J.R. *Darwin*, London: Michael Joseph (1991), s. 497.

Onların doğal ayıklanma hakkındaki bu yanılgıları aktararak devam etmektedir.

'Prensipte evrim teorisine zarar verebilecek bir takım bilgiler kesinlikle mevcuttur.'

Genetikçilerle evrimciler (genelde paleontologlar) arasındaki ayrım, 1930'larda R.A. Fisher, J.B.S. Haldane ve Sewall Wright'ın teorik çalışması; Theodosius Dobzhansky ve E.B. Ford'un deneysel araştırmalarıyla sona erdi.⁹ Bu araştırmalar şunları içeriyordu:

1. Devam eden çeşitliliğin kalıtımı hakkında daha iyi bir yaklaşım (özellikle Fisher'in "başatlığın evrimi" teorisini yardımıyla) ve laboratuvar genetikçileri tarafından araştırılan mutasyonların aşırı olaylar olduklarının anlaşılması
2. Doğadaki olaylar hakkında fikirlerin 'tipler' değil, popülasyonlar bağlamında yeniden yürütülmesi ve dolayısıyla çeşitliliğin varlığının hesaba katılması; Platon'un zamanına dek geri giden, klasik statik "türler" kavramının yanlışlığının anlaşılması ve
3. Farklı disiplinlerde uzman olanların, diğer kardeş disiplinlerden öğreneceklerinin olduğunu ve onlara katkı yapabileceklerini kabul etmeleri.¹⁰

Ortaya çıkan 'yeni-Darwinci sentez', yaygın olan makbul anlayış (orthodoxy) haline gelir. Bu anlayışa karşı büyük bir meydan okuma 1960 ve 1970'li yıllarda, moleküler tekniklerin ortaya çıkması beklenmedik kadar büyük miktarda kalıtsal çeşitliliğe (ki bunlar 'nötr' gözüküyorlardı; yani taşıyıcıları üzerine her hangi bir etkileri yoktu) yol açtığı zaman gerçekleşir. Problem, şu anda bu yazıyla direkt bağlantısı olmayan bir dizi yaklaşımla çözüldü; her halükârda seçici yaklaşımın doğruluğu büyük oranda onaylandı.¹¹ Şunu ifade etmek gerekir ki tartışma, yeni görüşleri test ederek ve var olan öğretiyi değiştirerek, bilimi işler halde ortaya koymuştur. Bazen iddia edildiği gibi, evrimin test edilemeyen salt dogma olduğu düşüncesi yanlışdır.

Evrime hakkındaki diğer iki genel nokta şunlardır:

- * Bilim insanları 'evrim teorisi'nden bahsettikleri zaman, 'teori' kelimesinden anladıkları, 'bilimsel yaklaşımın bir bütün olarak ortaya konmuş hâli'dir; yoksa dedektif romanlarındaki 'teori' kastedilmemektedir. Ayrıca,
- * Filozof Karl Popper'in evrimi 'yanlışlanamaz' olduğu için 'bilim-dışı' olarak nitelemesi, derhal kendisi tarafından geri çekilmiştir. Popper, 'tarihsel bilimlerin (ki bunlara astronomiyi de katar) geçerli bilimler olduğunu, ancak fizik ve kimya gibi deneysel bilimlerden farklı bir metodolojiye sahip olduklarını kabul etmiştir.

Prensipte evrim teorisine zarar verebilecek bir takım bilgiler kesinlikle mevcuttur. Örneğin, "genetik kod farklı hayvan grupları için farklı olmuş olsaydı"; ya da "modern insanların dinazorlarla aynı zamanda yaşadıkları

gösterilmiş olsaydı" gibi. Gerçekte, şu ana kadar üzerinde araştırma yapılan tüm yaşayan şeyler öz olarak aynı genetik koda sahiptir (sadece bazı çok küçük varyantlar vardır) ve modern insanlar hiç şüphe yok ki dinozorların zamanında yaşamamışlardır. Ancak bu tür 'ya öyleyse?' tarzından sorular, bilim için önemli; tıpkı diğer bilimsel teoriler gibi evrim teorisinin de karşı konulabilecek bir teori olduğunu gösteren sorulardır.

Evrime ve Kutsal Kitap

Kutsal Kitap'ı otorite kabul etmek ile bilimsel bir metin olarak işlev gördüğüne inanmak arasında büyük fark vardır. Eğer yüzyıllar boyunca anlaşılması gerekiyorsa, teknik olmayan bir dilde yazılmış olması gerekir. Çoğunlukla biz, ikinci seçeneği kullanır ve 'güneş şu anda görüş açımdan çıktı; çünkü dünya güneşi göremeyeceğim bir şekilde döndü' demek yerine, 'güneş batıyor' deriz. Galileo, güneşin dünya etrafında değil, dünyanın güneş etrafında döndüğü kanaatinde olduğunu 'Kutsal Kitap bize gökyüzünün nasıl gittiğini değil, gökyüzüne [cennete] nasıl gidileceğini öğretir' sözünü ifade etmişti. Ancak Galileo, 'dünya öyle sağlam tutturulmuştur ki hareket ettirilemez' (Mezmurlar 96:10; yine bk. Mezmurlar 19:5.6) anlayışında olan çağdaşları tarafından bir hayli eleştiri almıştı. Bu gibi örnekler, Kutsal Kitap'ın metni ile yorumunu birbirinden ayırmanın önemli olduğunu bize hatırlatır. 19. yüzyılın sonlarında Princetonlu bir teolog olan ve Kutsal Kitap'ın yanlışla düşmeyeceği düşüncesini savunan B.B. Warfield şöyle yazmıştı: 'Ne Kutsal Kitap'ın bütününde, ne de yaratılış hikayesinin herhangi bir kısmında; ister Yaratılış'ın birinci, ister ikinci veya diğer ilgili bölümlerinde olsun, evrime karşı olabilecek herhangi bir ifade kanımca yoktur.'¹²

Burada ilgilenilmesi gereken hayati bir konu, Yaratılış'ın 1. Bölümünde geçen, Tanrı'nın yaratmasının altı 'gün' içinde gerçekleştiğini ifade eden kısmın yorumlanmasıdır. Henri Blocher'in¹³ detaylı bir şekilde açıkladığı gibi, Kutsal Kitap'ın sunduğu bağlamda 'gün', meşru bir şekilde 'bir zaman dilimi' (belki bir jeolojik dönem) olarak yorumlanabilir. Bunun yanında, bir vahiy dönemi¹⁴, bir yeniden teşekkül zamanı (bir kaos döneminden sonra) ya da 'yedinci gün' olan Cumartesi'yi vurgulamak için edebî bir anlatım tarzı olarak da yorumlanabilir. Yaratmanın yirmi dört saat demek olan altı günden fazla bir zamanda gerçekleşmiş olabileceği bir kez kabul edildi mi, yaratılışın mahiyetindeki değişimin boyutu takdir edilebilir: Yokluktan varlığa, cansızdan canlıya, hayvandan insana vb. Şüphesiz tüm Kutsal Kitap değişime konu olabilir: Cennetten şehre, yabanılıktan Vadedilmiş Toprak'a, günahattan kurtuluşa, cesede bürünmeden kıyamete kadar. Kutsal Kitap'ın Tanrı'sı değişime hükmedendir; durağanlıkları koruyan değildir. Yanısıra, Kutsal Kitap çevirilerinde belli olmayan bir durum vardır ki, o da orijinal metnin 'yaratma' (create) ya da 'kılma' (make) için iki ayrı kelime kullandığıdır. Bunlardan birincisi *bara*, bir fail olarak Tanrı'nın bağımsız eserine işaret ederken (ayrıca bu bağlamda, sadece maddenin, büyük hayvanların ve

---

¹² Noll, M.A. & Livingstone, D.N. (eds.) B.B. Warfield *Evolution, Science and Scripture*, Grand Rapids, MI: Baker (2000), p.130.

¹³ Blocher, H. *In the Beginning*, Leicester: IVP (1984). Ayrıca bk. Lucas, E. *Interpreting Genesis in the 21st Century*, Faraday Paper No 11.

¹⁴ P.J. Wiseman *Creation Revealed in Six Days*, London: Marshall, Morgan & Scott (1948).

⁹ Berry, R.J. *Neo-Darwinism*, Londra: Edward Arnold (1982).

¹⁰ Mayr, E. *The Growth of Biological Thought*, Cambridge, MA: Harvard University Press (1982).

¹¹ Berry, R.J., Crawford, T.J. & Hewitt, G.M. (eds.) *Genes in Ecology*, Oxford: Blackwell Scientific (1992).

insanın yaratılışı için kullanılır), ikincisi *asah* “biçim verme” anlamında daha kapsamlı bir kelimedir (ayrıca yaratılış hikayesindeki tüm diğer durumları ifade etmek için kullanılır).

Kutsal Kitap'ta bize söylenmeyen şey, Tanrı'nın yaratmayı *nasıl* gerçekleştirdiğidir. Bu görülmedik bir şey değildir. Kutsal Kitap'ta Tanrı'nın kudretine yaraşır işleri nasıl yaptığını açıkça ifade ettiği yerler azdır; ama o, bunları tümüyle tasvir eden kısımlarla doludur. Öte yandan Kutsal Kitap, yaratmanın Tanrı'nın eseri olduğu noktasında son derece nettir (Mezmurlar 24:2, 95:5, 148; Yuhanna 1:3; Koloseliler 1:16; İbraniler 1:2; Vahiy 4: 11). Aynı zamanda bize açıkça bunu imanımızla kavramamız gerektiği, bütün süreci mutlaka anlamamızın gerekli olmadığı söylenir (İbraniler 11:3).

'Bu sayfadaki kelimeler fiziksel birimler olarak kabul edilebilir; ancak bunlar aynı zamanda okuyuculara bir mesaj ileten semboldürler. Benzer şekilde, dünyayı hem Tanrı'nın harika bir yaratımı hem de milyonlarca yıllık bir evrimin sonucu olarak algılayabiliriz'

En iyi yaklaşım, her olayın birden fazla sebebi olabileceğini kabul etmektir. Aristoteles dört sebep belirlemiştir: özdeksel [maddî], biçimsel [sürî], etkin [fâil] ve ereksel [gâî]. Bir şeyin **nasıl** olduğuna dair mekanizma ile **nedен** olduğuna dair amacı çoğunlukla birbirinden ayırmaktayız. Bu sayfadaki kelimeler fiziksel birimler olarak kabul edilebilir; ancak bunlar aynı zamanda okuyuculara bir mesaj ileten semboldürler.¹⁵ Benzer şekilde, dünyayı hem Tanrı'nın harika bir yaratımı hem de milyonlarca yıllık bir evrimin sonucu olarak algılayabiliriz. Burada aynı şey hakkında konuşmaktayız; ama bu iki açıklama da birbiriyle hiçbir şekilde çelişmemektedir. Her iki açıklama da ‘tamamlayıcı’ olarak tavsif edilebilir.¹⁶ Bunlardan birinin tüm imkanları tükettiğini iddia etmek yanlış olur; Richard Dawkins gibi doktriner indirgemecilerin yaptıkları hata budur. Tanrı, yaratandır. Tanrı'ya inananlar, O'nun bu amaca yönelik evrim mekanizmasını kullanmış olduğunu düşünmekte serbestirler.

Bazen, doğal ayıklanma yoluyla evrimin bir tesadüf süreci olduğu ve Tanrı'nın eseri olamayacağı itirazı dillendirilir. Buna verilecek iki cevap vardır: Birincisi, ‘tesadüf’ü ileri sürmek, genellikle cahilliği itiraf etmekten başka bir anlama gelmez. Daha da önemlisi, evrim tesadüf ile değil, adaptasyon ile işlemektedir. Mutasyonun (ki çeşitliliğin yegane temelidir) tüm sebeplerini bilmiyor olmamıza rağmen, çeşitliliğin üretilmesinde tesadüfün rolünü [mutasyon] çok fazla ciddiye almamalıyız. Gözlenen çoğu çeşitlilik (ayıklanmanın, dolayısıyla da adaptasyonun maddesidir) yeniden birleşmenin sonucudur; yeni mutasyonun değil. Hatta Simon Conway Morris, yeni bir çeşitlenmeye yönelik olasılıkların, evrimin neredeyse

yönlendirildiğini kabul edecek kadar kısıtlı olduğunu söylemiştir.¹⁷

Bir diğer itiraz, evrimin israfçı ve zalim, ‘eli yüzü kana bulanmış’ bir süreç olduğudur. Bu Darwin'in kendisini de düşündüren bir problemli. Amerikalı bir destekçisi ve arkadaşı olan, Harvard Botanik Bilimi Profesörü Asa Gray'e şöyle yazmıştı: “Merhametli ve kudretli bir Tanrı'nın Ichneumonidae türünü [parazit yaban arıları] türtül bedenlerini canlı canlı yemeleri dürtüsüyle birlikte tasarlayıp yaratmış olacağına kendimi inandıramıyorum.” Ne var ki şunu kabul etmeliyiz: Acı, değerli bir koruyucu mekanizmadır. Kutsal Kitap da acı çekmenin, olgunlaşmaya götüren bir yol olduğunu açıkça ifade eder (Süleyman'ın Özdeyişleri 23:13; Romalılar 5:3; İbraniler 5:8). Hıristiyan için nihai cevap şudur: Tanrı İsa'nın çarmıhta ölümü (1. Petrus 3:18) ve hem doğayı, hem de insan dünyasını etkileyen kefarete inancı (Koloseliler 1:20) dolayısıyla acı çekme olgusuna bir çözüm yolu sağlamıştır.¹⁸ Kutsal Kitap, yaratılışın ve yaratma yönteminin bizim işimiz değil, Tanrı'nın işi olduğunu açıkça ifade eder (Eyüp 38,39). Bütün büyük dünya dinleri, kendilerine has inançları içinde bir ilahî yargılama gününün geleceğini söylemektedirler. Teilhard de Chardin gibi bazı teologların öne sürdüğü gibi, “kaçınılmaz süreç” anlayışı için ortada bir delil yoktur.¹⁹

İnsanın Evrimi?

Dindarlara göre insanoğlunun ‘daha aşağı’ formlardan evrimleşme olasılığı, tüm evrim anlayışını reddetmedeki temel nedendir. Maymundan türeme fikrinin ‘korkutucu ve acayip’ sürecini yansıtan ve çok kullanılan şemada, jibon, orangutan, şempanze, goril ve insan sıralaması yapılır.²⁰ Bu şemada insan ilerlemeci hiyerarşide dolaylı olarak en üst basamakta lanse edilir. Hâlbuki Darwin'in kendisi insanın karakteristiği olan ahlakî özelliklerin evrime uğrayacağı konusunda şüpheli idi. Şöyle yazmıştı: ‘Birçok vahşî kabileden görüldüğü gibi, yoldaşlarını aldatmamak için kendi hayatını adamaya hazır olan bir insan, geriye bu asil doğasını kalıtsal olarak aktarabileceği bir nesil çoğu kez bırakmaz (...)

Bu erdemlere sahip insan sayısı, doğal ayıklanma yoluyla artabilir.’²¹

Yarım yüzyıl sonra J.B.S. Haldane, Darwin'in bu ifadelerini daha belirgin hale getirdi. Haldane şuna işaret etti: Eğer bireysel cömertliğin (kendini adama derecesinde bile) kalıtsal bir temeli varsa ve yakın akrabalara (hayatî) bir yardımı dokunmaktaysa, ‘diğerkâm genler’ seçilebilir ve dolayısıyla aileler içinde yayılabilir. İşbirliğinin (ya da cömertliğin), bazı bireyler dezavantaj içinde olsa bile, bir grup bireye avantaj doğurduğu durumlar olabilir. W.D.

---

¹⁷ Conway Morris, S. *Life's Solution. Inevitable Humans in a Lonely Universe*. Cambridge: Cambridge University Press (2003).

¹⁸ Kuşkusuz yazar, Hıristiyan bir çevrede olması sebebiyle Hıristiyan öğretisinin çözüm yollarını tartışmaktadır. Dünya ve ötedünyadaki “acı çekme” (suffering) olgusu kelâmın (İslam teoloji disiplini) da ilgilendiği bir alan olmuştur. Bu konuda M. Heemskerck'in İngilizce çalışmasının bir başvuru eseri olduğunu belirtmek gerekir: Heemskerck, M., *Suffering in the Mutazilite Theology*, Brill, 2000. [çevirenin notu].

¹⁹ Teilhard de Chardin, P. *The Phenomenon of Man*, London: Collins (1959).

²⁰ İlk olarak şu eserde yayımlanmıştır: Huxley, T.H. *Evidence as to Man's Place in Nature*, Londra: Williams & Norgate (1863).

²¹ Darwin, C. *The Descent of Man*, Londra: John Murray (1871), s.200. Türkçesi: *İnsanın Türeyişi*, (çev. Orhan Tuncay), İstanbul, 2002.

¹⁵ Ayrıca bk. Poole, M. *Reductionism: Help or Hindrance in Science and Religion?*, Faraday Paper No 6.

¹⁶ MacKay, D.M. *Behind the Eye*, Oxford: Blackwell (1991).

Hamilton²² bu argümana ‘kapsayıcı uygunluk’ (inclusive fitness) (ya da ‘akraba ayıklanması’ [kin selection]) ismini vermiştir. Bu durum da, ‘sosyobioloji’²³ bünyesinde bir mekanizma olarak genel biyolojiye uyarlanmıştır. Günümüzde buna ‘evrimsel psikoloji’ denmektedir.

Fakat bu düşünceler Hıristiyanlıktaki insan kavramı açısından önemli değildir. Çünkü insanlarla diğer hayvanlar arasındaki ayrım şudur: Biz (sadece biz) ‘Tanrı’nın suretine sahibiz ve O’na benzemekteyiz’ (Yaratılış 1:26, 27)²⁴ ve bu, genetik veya anatomik bir özellik değildir. İnsanın Tanrı suretinde yaratıldığı düşüncesi dünyayı korumak üzere “devredilen yükümlülükler” bağlamında gündeme gelir; ki bunlar, yükümlülüğü ve güvenilirliği içerir. Biyolojik tür *Homo sapiens*’in primitif bir *simian* soydan geldiğini ve yaşayan maymunlarla bağlantılı olduğunu (çünkü fosil ve genetik deliller çok sağlamdır)²⁵ kabul etmenin en kolay yolu (tabii ki bu, tek yol değildir), tarihin bir anında Tanrı tarafından biyolojik olarak değişmemiş, ancak manevî olarak seçkin olan *Homo divinus*’a çevrildiğini söylemektir.²⁶ Yaratılış/1. Bölüm insanların yaratılışını bir *bara* olayı, yani Tanrı’nın özel bir fiili olarak görünürken, Yaratılış/2:7 bunu zaten var olan bir şeye ilahî bir nefesin gelmesi olarak tanımlar. Bu olayın, anatomik olarak modern insanı temsil eden *H. sapiens*’in ortaya çıktığı anda (yaklaşık olarak 200.000 yıl önce) gerçekleştiğinde ısrar etmenin bir anlamı yoktur. Yaratılış’ta Âdem bir çiftçi olarak resmedilir; bu da onun Neolitik zamanda, yani yaklaşık 10.000 yıl önce yaşamış olduğu anlamına gelir. Âdem ve Havva tüm insanlığın *manevî* atalarıdır. Onlardan sonra insanoğlu Tanrı’yı *kişisel* olarak bilme imkanına sahip olmuştur. Bu senaryoya göre, Derek Kidner’in Yaratılış üzerine Tyndale Commentary’sini takip edersek, *Homo divinus*’un yaratılışından sonra ‘... Tanrı, onları aynı varlık düzlemine çekmek için, Âdem’in soydaşlarına kendi suretini bahşetmiş olabilir. Bu durumda Âdem’in insanlığın ‘federal’ başı oluşu, kendi çağdaşlarını ve ondan sonra gelen nesilleri kapsamak üzere uzamış olur ve isyanı da aynı şekilde kendinden sonrakilere aktarılmış olur.’²⁷

Gerçekten de Yaratılış’ın 3. Bölümü Âdem ile Havva’nın Tanrı’ya isyan ettiği ve huzurundan kovulduğunu anlatır.

²² Hamilton, W.D. ‘The genetical evolution of social behaviour’, *Journal of Theoretical Biology* (1964) 7, 1-52.

²³ Wilson, E.O. *Sociobiology*, Cambridge, MA: Harvard University Press (1975).

²⁴ Kutsal Kitap’ta geçen bu anlayışın benzerine İslam inancı içerisinde de rastlanmaktadır. Hz. Muhammed’in sözlerini içeren güvenilir hadis kaynaklarında, Allah’ın insanı kendi suretinde yarattığına dair ifadeler mevcuttur: “... [insanın] yüzüne vurmayın, çünkü Allah insanı kendi suretinde yaratmıştır” (Buhari). Bu hadis hakkında şu makaleye bakılabilir. Kahraman, Hüseyin, “Suret Hadisi Üzerine Bağlam Esaslı Bir Tahlil Denemesi”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 51-70. [Çevirenin notu]

²⁵ Boyd, R. & Silk, J.B. *How Humans Evolved*, New York: W.W.Norton (4th baskı. 2006).

²⁶ Berry, R.J. ‘From Eden to Eschatology’, *Science and Christian Belief* (2007), 19/1, Baskıda.

²⁷ D. Kidner, *Genesis – An Introduction and Commentary*, London: The Tyndale Press (1967), s. 29. [Bu cümleler Hıristiyanlığın aslı günah ilkesini, yani tüm insanlığın Âdem’in günahına ortak olduğu anlayışını temellendirmek için kurgulanmaktadır. Aslı günahı kabul etmeyen İslamiyet gibi diğer dinlerin böyle bir açıklamaya ihtiyaç duymayacağı izahtan vârestedir. Çevirenin Notu]

Tanrı, Âdem ve Havva’yı isyanın gerçekleştiği ‘gün’de bu fiillerinin kendilerini ölüme götüreceği konusunda uyarmıştır (Yaratılış 2:17 – İbranice metin ‘onu bitirdiğiniz günde’ demektir). Fakat onlar fiziksel olarak ölmemişlerdir; aksine Tanrı ile aralarındaki yakın ilişkiyi kaybetmekle ve Cennetten kovulmakla manevî olarak ‘ölmüşlerdir’. Cennetten kovulma Tanrı’dan uzaklaşma olgusunu güçlü biçimde simgeler. Bu yabancılaşma, ikisinin de eylemlerini ve ilişkilerini etkilemiştir. Havari Pavlus, Âdem tarafından işlenen günahın sonuçta tüm insanlığa geçmesini, herkesin pişmanlık ve inanç yoluyla İsa aracılığıyla elde edeceği yeni hayata kıyaslar (Romalılar 5:12-21; 1. Korintliler 15:20-28). Âdem’e ulaşan ölümü fiziksel olmaktan ziyade manevî bir ölüm olarak algılamamız, bu metinleri daha anlamlı hale getirmektedir. [Hıristiyanlığa göre] İsa’ya inanmak fiziksel değil, manevî bir yeniden-doğuşa kapı aralar. İsa’nın kendisi de bu noktayı Nicodemus’a açıklamıştır (Yuhanna 3:3-6). Öyleyse, insanların fiziksel evrimi ve yaratıcıya olan manevî bağlılıklarının aynı olmadığını kabul edersek, insanın kökeni hakkında bilim ve Kutsal Kitap’ın söyledikleri arasında herhangi bir çatışma söz konusu olmaz.²⁸

Çatışma mı? Hangi Çatışma?

Tektanrı dinlerin tamamı ilahî bir Yaratıcı’yı tanır. Ancak yaygın anlamıyla yaratılışçılık, aslında evrim karşıtlığı demektir. Evrimin imkanını reddedenlerin neredeyse tamamı bunu, dinî temellere dayanarak yaparlar. Kendi kutsal metinlerini (Kutsal Kitap, Kuran ya da diğerleri) yorumlama uğruna inançlarını meşrulaştırırlar. Mesela Adventistler, George McCready Price’in öğretisini baz alarak en ateşli evrim karşıtlığı yapan bir gruptur. Price, ‘modern’ yaratılışçılığın 1920’lerdeki kurucusu kabul edilebilir.²⁹ Bu tür muhalefetler belirli bazı *yorumlara* dayanır; yoksa dinî inancın bir parçası değildirler.³⁰

Evrime karşıtları iddialarını, bilimsel birikim ya da analizlerde kusurlar olduğunu söyleyerek savunmaktadırlar.³¹ Bu iddialara çoğu kez hayalî tahminler eşlik etmektedir. Örneğin bunlara göre Nuh tufanı, kabul edilen jeolojik stratigrafiyi imkansız kılmaktadır³²; ya da bazı özelliklerin evrim geçirmiş olması mümkün değildir; çünkü ‘indirgenemez bir şekilde kompleks’dirler.³³ Bu eleştirilere 50 yıl önce R.A. Fisher tarafından ana hatlarıyla cevap verilmiştir.³⁴ Başka bir strateji, standart bilimsel yöntemi ‘felsefî natüralizm’le içli dışlı olarak görmek ve böylece bir yaratıcının var olması

²⁸ Burada anahatlarıyla verilen Hıristiyan anlayışa referansla, Kuran’daki Âdem ve Havva öyküsünü evrim teorisine uyacak şekilde yorumlamayı deneyen bazı Müslüman bilginler için bk. Kaya, Veysel, “Can The Quran Support Darwin? An Evolutionist Approach by Two Turkish Scholars After the Foundation of the Turkish Republic”, *The Muslim World* 102 (2012/2), 357-370 [çevirenin notu].

²⁹ Numbers, R.L. *The Creationists*, New York: Knopf (1992).

³⁰ Ruse, M. *Can a Darwinian Be a Christian?*, Cambridge: Cambridge University Press (2001).

³¹ Morris, H.M. *Scientific Creationism*, San Diego, CA: Creation-Life (1974).

³² Whitcomb, J.C. & Morris, H.M. *The Genesis Flood*, Grand Rapids, MI: Baker (1961).

³³ Behe, M. *Darwin’s Black Box*, New York: Free Press (1996). Türkçesi: *Darwin’in Kara Kutusu*, (çev. Gürkan Bayır), İstanbul, 2007.

³⁴ Fisher, R.A. ‘Retrospect of the criticisms of the theory of natural selection’, Huxley, J.S., Hardy, A.C. & Ford, E.B. (eds.) *Evolution as a Process* içinde, Londra: Allen & Unwin (1954), ss. 84-98.

olasılığını saf dışı bırakmaktır.³⁵ Bu suçlamaya çeşitli cevaplar verilmiştir.³⁶ Öbür yandan evrimciler kendilerini eleştirenlere öfke kusmakta, bunu yaparken genelde dogmatik bir indirgemeci bakışa sahip olmaktadır.³⁷ Elbette ki tartışmada taraflar, var olmaları için birbirlerine ihtiyaç duyarlar. İddialara göre, Dawkins'in evrimi ateist imalarla sunmaya çalışması aslında yaratılışçılığın popülaritesini artırmıştır.

Yaratılış ve evrim hakkında negatif argümanlara bulaşmak kolaydır.³⁸ Evrime neden olan mekanizma(lar) hakkında makul bilimsel tartışmalar ve belirsizlikler mevcuttur. Ancak evrimin var olduğu ve milyonlarca yıl süresince gerçekleşmekte olduğu gerçeğine dair ortada önemli bir şüphe yoktur. Doğayı incelemek bizi ihtişam ve hayranlık duygularıyla doldurmalıdır (Mezmurlar 8); ama bu bizi bir yaratıcıya götürmez. Tanrı'yı ve eserini ancak inançla bilebiliriz. İnanç ve akli bir araya getirdiğimizde, yaratıcımızı ve kurtarıcımızı yüceltmede tüm yaratıklara eşlik edebilir, insanlığın gerçek sonu olan bütünlüğe erebiliriz. Evrim ile yaratılış arasında bir seçim yapmak zorunda değiliz; kutsal kitabımıza dayalı inancımız, bizi her ikisini de kabul etmeye götürmektedir.

---

³⁵ Johnson, P.E. *Darwin on Trial*, Downer's Grove, IL: IVP (1991).

³⁶ Örneğin Shanks, N. *God, the Devil and Darwin*, New York: Oxford University Press (2004).

³⁷ McGrath, A. *Dawkins' God*, Oxford: Blackwell (2005).

³⁸ Miller, K.R. *Finding Darwin's God*, New York: HarperCollins (1999).

Faraday Makaleleri

Faraday Makaleleri, *Faraday Institute for Science and Religion* (St Edmund's College, Cambridge, CB3 0BN, UK) isimli, eğitim ve araştırmaya yönelik bir vakıf tarafından yayımlanmaktadır (www.faraday-institute.org). Bu makale Türkçeye Veysel Kaya tarafından çevrilmiştir. Makalede açıklanan fikirler yazarlara aittir ve her zaman Enstitü'nün fikirlerini temsil etmiyor olabilirler. Faraday Makaleleri bilim ve din arasındaki etkileşimle ilgili birçok konuyu ele alır. Faraday Makaleleri'nin tam listesine www.faraday-institute.org adresinden ulaşılabilir, ücretsiz kopyalar pdf formatında indirilebilir. Yayımlanma Tarihi: Nisan, 2007.

Türkçeye Çeviren: Dr. Veysel Kaya
©The Faraday Institute for Science and Religion.